

ALEX. ȘTEFĂNESCU (n. 1947) este critic și istoric literar, prozator, dramaturg, publicist și realizator de emisiuni TV. Între anii 1995 și 2010 a fost redactorul-șef al revistei *România literară*. A publicat peste cinci mii de articole și douăzeci și trei de cărți, dintre care mai multe au primit prestigioase premii naționale, precum *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000* (Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei). Volumele *Jurnal secret* (Editura Corint, 2005) și *Bărbat adormit în fotoliu* (Curtea Veche Publishing, 2010) s-au epuizat la scurt timp după apariție și au fost reeditate, la cererea publicului.

Emisiunea *Un metru cub de cultură* i-a adus Premiul APTR pentru Talk-show (2004), iar *Istoria literaturii române contemporane povestită de Alex. Ștefănescu* – Premiul APTR pentru Emisiuni Culturale (2008).

A publicat în 2009 o carte despre două sute cincizeci de cărți proaste, *Cum te poți rata ca scriitor* (Editura Humanitas). În același an, a început emisiunea TV, pe aceeași temă, *Tichia de mărgăritar*. A urmat, între 2011 și 2012, emisiunea *Iluminatul public*, consacrată celor mai bune cărți apărute după 1989.

Despre cartea *Mesaj către tineri. Redescoperiți literatura!* autorul mărturisește că este o încercare de a le trezi tinerilor interesul pentru literatură.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

MESAJ CĂTRE TINERI REDESCOPERIȚI LITERATURA!

Ediția a III-a

literare, toate de un teribilism infantil și lipsite de orice influență asupra marii literaturi, nu le-aș dicta biografii solemnale unor mari scriitori, nu i-aș încadra pe aceștia în curente literare, atât de asemănătoare cu niște blocuri de locuințe muncitorești, nu aş prezenta contextul social-politic în care au trăit, nu aş scrie pe tablă liste cu cărțile care trebuie citite în mod obligatoriu.

Aș face cu totul și cu totul altceva. Le-aș cere elevilor să-mi recomande ei cărți bune (ca să am ce citi în weekend) și să-mi explice de ce anume le consideră bune. Apoi, în săptămâna următoare, le-aș comunica impresiile mele de lectură, le-aș confirma sau infirma aprecierile, m-aș contrazice cu ei și aş stimula contrazicerile dintre ei, aş citi cu glas tare pasaje din cărțile parcuse de mine la îndemnul lor. Informații despre fiecare scriitor și despre epoca în care a trăit le-aș da numai dacă mi le-ar cere ei. Astfel, împreună, redevenind eu însuși elev și acceptându-i pe ei ca profesori, am explora literatura (ei pentru prima dată, eu pentru a doua), am citi, neobligați de nimeni, ce au scris alții despre texte care ne-ar entuziasma sau dezamăgi pe noi, am face descoperiri care ar uimi lumea literară.

Chiar și după ce ei ar absolvii liceul, încă ne-am întâlni din când în când ca să ne lăsăm fermecăți împreună de frumusețea literaturii. Întâlnirile noastre, asemănătoare cu niște ședințe secrete, i-ar mira pe mulți și n-ar fi exclus ca și SRI-ul să încearcă să afle în ce scop ne întâlnim. Dacă ar infiltra un agent printre noi, ar avea o surpriză: acel agent s-ar contamina de dragostea noastră pentru literatură, și-ar da în scurtă vreme demisia și și-ar căuta un post de librar sau bibliotecar.

CUPRINS

Ce nu scrie în manualele școlare	
Oamenii au inventat literatura ca să-și ofere o plăcere,	
nu ca să se chinuască studiind-o	5
Cine mai are nevoie azi de literatură?	10
Plăcerea pe care o oferă literatura nu face rău	14
De ce nu înțeleg unii oameni literatura	16
Un experiment imaginär care ne ajută să înțelegem că un limbaj poate fi folosit în două moduri	21
În literatură nu există un „dincolo de aparențe“.	
Literatura este chiar ceea ce pare	23
Literatura nu dispare, cum înclină multă lume să credă	27
Literatura este text și nu contează unde anume găsim acest text: într-o carte sau pe monitorul unui computer	28
Literatura este puternică și fragilă	31
În literatură nu există progres. Există numai o succesiune de mode	32
Nu este suficient să ai talent ca să fii scriitor	37
Un text literar care nu are valoare nu există	40
Dacă scrii, nu contează câtă emoție investești într-un text, contează numai câtă emoție provoacă acel text cititorilor	43
O carte cu happy-end te poate întrista. Și invers	45

În literatură nu are importanță despre ce scrii.	
Important este cum scrii	46
Literatura nu spune numai ceea ce spune	48
Între operele literare există o permanentă competiție	50
Creația literară are nevoie de o limbă stabilă și precisă	51
Dacă am fi nemuritori, n-am avea nevoie de spirit critic	53
Critica literară nu este o știință	54
La începutul carierei de cititor te substitui personajului principal, mai târziu te substitui autorului, iar în cele din urmă intri în rolul de cititor	57
Literatura este o marfă miraculoasă care, exportată, rămâne și în țară	58

Câte ceva despre literatura română

Așa cum unele pete nu ies dintr-o țesătură, din literatura română nu poate fi scoasă puritatea ei originară	61
Fiecare moment istoric favorabil a fost folosit cu promptitudine de scriitorii români	62
În loc să se angajeze în dispute sterile, scriitorii ar trebui să înceapă o campanie de recucerire a publicului	66
Balada <i>Miorița</i> nu trebuie citită ca un articol de ziar	71
Ce s-a întâmplat cu literatura română în timpul comunismului? Răspunsul cel mai scurt este: a supraviețuit	73
Poezia basarabeană emoționează, deci există	80
Asistăm, de mai multă vreme, la o revărsare de literatură fără valoare în spațiul public, comparabilă cu o maree neagră	87
Mitul nu înseamnă o falsificare a realității, ci o captare a esenței ei	100

Cum trăiește un om care trăiește pentru literatură (confesiuni)

Este un noroc să ai încă din copilărie o bibliotecă în casă	106
Nonconformist ai dreptul să fii în creația artistică. În viață de fiecare zi trebuie să fii conformist	109
Scrisul e un mod inofensiv de a-ți exercita puterea asupra celor din jur	113
Sunt dependent de scris, nu de un instrument de scris	118
Ce urmări are scrisul asupra scriitorului	122
Cum aş preda eu literatura dacă aş fi profesor	123

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘTEFĂNESCU, ALEX

Mesaj către tineri : redescoperiți literatura! /
Alex Ștefănescu. - Ed. a 3-a. - București: Curtea Veche
Publishing, 2018
ISBN 978-606-44-0171-7

821.135.1.09

Redactor: Răzvan Petrescu

Corector: Gina Copel

Tehnoredactor: Dragoș Dumitrescu

CURTEA VECHE PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091
tel.: 021 260 22 87, 021 222 57 26

redacție: 0744 55 47 63

distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21
fax: 021 223 16 88

redactie@curteaveche.ro

comenzi@curteaveche.ro

www.curteaveche.ro

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2014, 2018
pentru prezenta ediție

ISBN 978-606-44-0171-7

CE NU SCRIE ÎN MANUALELE ȘCOLARE

*Oamenii au inventat literatura ca să-și ofere
o plăcere, nu ca să se chinuiască studiind-o*

Pentru mine a fost o surpriză să constată că mulți dintre elevi studiază literatura cu o grimasă de dezgust, aşa cum înghit tubul de cauciuc cei cărora trebuie să li se facă o endoscopie. De ce? De ce se întâmplă aşa?

Matematica o învață vrând-nevrând, ca să poată să-și măsoare pământul sau să calculeze cât timp va dura o călătorie. De chimie au nevoie ca să știe cum să combine substanțele și să obțină unele noi, necesare în viața de fiecare zi. Sunt nevoiți, de asemenea, să-și cunoască propriul corp și modul lui de funcționare ca să evite suferințele inutile și să se trateze când se îmbolnăvesc. Și aşa mai departe. Este adevărat că și învățarea acestor discipline poate fi resimțită ca o plăcere de către cei care au vocația studiului sau pur și simplu o curiozitate față de viață. Dar cu sau fără plăcere ele trebuie învățate. Fără cunoașterea lor, nu se poate trăi în lumea de azi. Drept urmare, chiar și cine nu are nicio pasiune pentru studiu se străduiește și, dacă nu se poate altfel, se chinuiește să le învețe. Bea

cafele, stă cu picioarele într-un lighean cu apă, își șterge cu batista broboanele de sudoare de pe frunte, dar nu se lasă până când nu înțelege ce trebuie înțeles.

Literatura a fost creată însă numai și numai ca o sursă de plăcere. Nu are altă rațiune (semănând din acest punct de vedere cu muzica, pictura, dansul, teatrul, filmul artistic, jocul de săh, bătaia cu bulgări de zăpadă etc.). Este absurd ca utilizarea ei să fie considerată obligatorie. Este grotesc ca un Tânăr să învețe literatura de frică (de frica unui profesor sever sau a unor examene de care depinde viitorul lui). Este ca și cum ar bea șampania cu lingurița, la ore fixe, în stilul în care se bea un sirop de tuse. Sau ca și cum și-ar săruta iubita din obligație, în anumite zile, supravegheat de o comisie de evaluare.

Am încercat ani la rând să înțeleg cum s-a ajuns în situația absurdă ca practicarea unei plăceri să fi devenit exact opusul ei, și anume un act de penitență. Și, cum se întâmplă de obicei, o întâmplare mi-a dezvăluit cauza, mai clar decât o întrevăzusem eu. Un prieten de familie, cu soția și fiul lor, elev de liceu, mi-au făcut într-o bună zi o vizită. Bărbatul m-a rugat de la început să-l ajut pe fiul lor să iasă dintr-un impas: se apropia bacalaureatul și nu citise încă romanul *Morometii* de Marin Preda, care figura pe lista de lecturi obligatorii. Ideea era să-i povestesc eu romanul. M-am refugiat cu Tânărul în camera mea de lucru și am început cu o întâmplare din *Morometii* povestită din memorie:

Ilie Moromete și ceilalți membri ai familiei, întorși seara de la câmp, obosiți și flămânci, se pregătesc să mănânce la masa din curte, așezată sub un pom. Mâncarea constă în mămăligă și brânză. Catrina răstoarnă mămăliga pe un

fund de lemn, apoi se întoarce în casă ca să aducă și brânza. După câteva secunde apare îngrozită și îi spune pe un ton dramatic lui Ilie Moromete:

„Duțulache a mâncat brânza! Ce să fac, ce să fac?“

Trebuie spus, pentru înțelegerea situației, că Duțulache este câinele familiei, iar brânza este foarte sărată. Ilie Moromete îi răspunde logic Catrinei:

„Dă-i apă!“

Pe Tânăr l-a amuzat foarte mult umorul englezesc al unui țăran român și, în atmosferă plăcută creată, i-am explicat pe larg — iar el m-a ascultat cu atenție — în ce constă frumusețea literară a cărții.

Tânărul le-a spus apoi entuziasmat părinților:

„Nu știam că e un roman atât de bun. Abia aştept să-l citesc. Din ce ne-a zis profesoara am înțeles că e ceva plăcut, cu alienare, existențialism țărănesc, modernizarea viziunii asupra unui topoz tradițional...“

Deci în această limbă de lemn a filosofării li se vorbește elevilor despre literatură. Depinde, desigur, și de talentul profesorului. Dar oricât de talentat ar fi un profesor, el nu se poate manifesta liber. Are mâinile prinse în cătușele manualelor școlare.

Mi-am continuat investigația deschizând diverse manuale de literatură pentru elevii de liceu. Într-unul din ele am dat peste un capitol despre Eminescu. M-am îngrozit. Elevii erau invitați să se pronunțe asupra poemului *Floare albastră* în următorii termeni:

Care sunt actanții în această reprezentare epico-dramatică a erosului?

Stabiliti diegeza poemului!

Aceste somăjii adresate elevilor, redactate într-un limbaj rebarbativ (cu pretenții de terminologie științifică) n-au nicio legătură cu frumusețea poemului.

De fapt, Eminescu își imaginează o scenă plină de grătie, cu două personaje („era să zic doi actanți“): un bărbat absorbit de viziunile lui metafizice și o fată exasperată copilărește de neparticiparea lui la jocul dragostei:

„Iar te-ai cufundat în stele / Și în nori și-n ceruri-nalte? / De nu m-ai uita încalte, / Sufletul vieții mele.“

Este remarcabilă capacitatea poetului de a intra în rolul fetei. Monologul ei, compus cu artă, te face să-o vezi, zbânțuită și înciudată, zgâlțându-l pe bărbatul de o inopportună seriozitate. Eminescu se privește, de fapt, din afara și își ironizează propria inaderență la realitate.

Comentariile din manualul școlar nu înregistrează nimic din farmecul acestei situații imaginate de poet. Autorii manualului au extirpat emoția din poem înainte de a-l face obiect de studiu. Ei cer elevilor să examineze nu un poem, ci un cadavru de poem.

Așa procedează și alții exegeti, unii dintre ei — emescologi.

Să recitim împreună un cunoscut sonet al lui Eminescu, *Afară-i toamnă*:

„Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată, / Iar vântul zvărle-n
geamuri grele picuri; / Ci tu citești scrisori din roase
plicuri / Și într-un ceas gândești la viața toată. // Pierzân-
du-ți timpul tău cu dulci nimicuri, / N-ai vrea ca nime-n
ușa ta să bată; / Dar și mai bine-i, când afară-i zloată, / Să
stai visând la foc, de somn să picuri.“...

Ne oprim aici cu transcrierea sonetului, pentru a conveni că primele două strofe au și creat o atmosferă afectivă, un amestec de abandon și nostalgie, care constituie chiar *esența* poemului.

Mariana Neț (considerată o specialistă în Eminescu) analizează însă poemul fără esență lui, adică poemul fără poem. Și iată cum:

„Strofa a doua se dovedește astfel a fi un macrohiperbat, care conține tmeze și hiperbaturi puse în abis. Strofa întâi și strofa a doua manifestă unități textuale diferite. Enunțatorul textului își afirmă «preferința» pentru «ordinea inversată» din strofa a doua, care manifestă moduri verbale ale ipoteticului.“

Pe un neinițiat îl sperie poate caracterul greu inteligibil al comentariului, dar *nu aceasta e problema*. Comentariul devine perfect inteligibil, după înșușirea terminologiei specifice semioticii, dar nu devine și relevant. Mariana Neț face de fapt considerații savante asupra rămășițelor pământești ale sonetului eminescian. Noi preferăm să citim considerații, fie și savante, asupra sonetului.

O inadecvare similară găsim și în studiile Ioanei Bot (și ea un reputat emescolog):

„În *Călin (file din poveste)*, lirica erotică eminesciană creează unul dintre cele mai interesante experimente asupra limitelor limbajului, ca și asupra puterilor sale ontogene, cosmotice, expresive, adunând laolaltă, pe osatura fragilă a schemei de basm, două tipuri de poeticitate, istoricește consecutive.“

În *Călin (file din poveste)* sunt versuri de o frumusețe fără seamă. Iată ca exemplu cum i se înfățișează fata de împărat adormită vizitatorului ei nocturn, Călin: „Tâmpla-i

bate liniștită ca o umbră viorie.“; „De a vârstii ei căldură fragii sănului se coc.“

Ce legătură există între aceste versuri și comentariul Ioanei Bot?

Cine mai are nevoie azi de literatură?

Întrebarea aceasta mi se adresează la multe dintre întâlnirile mele cu publicul (atunci când oamenii din sală sunt sinceri și nu simulează, din snobism, respectul, dus până la evlavie, față de cărți). Deci, cine mai are nevoie azi de literatură?

Îi vedem pe semenii noștri agitându-se sau distrându-se de dimineață până seara fără să li se facă sete sau foame de texte literare. Trec, cei mai mulți, absenți pe lângă vitrinele librăriilor. Nu au cărți în casă. Și nu știu numele niciunui scriitor, cu excepția, poate, a lui Eminescu, în legătură cu care își aduc aminte doar că scria versuri și că a murit nebun.

Discută despre prețuri, despre starea vremii, despre filme sau meciuri de fotbal, dar aproape niciodată despre cărți. Unele televiziuni alcătuiesc topuri de genul „cei mai apreciați 10 ziariști“, „cei mai apreciați 10 oameni politici“, „cei mai apreciați 10 cântăreți“ și.m.d., dar niciodată „cei mai apreciați 10 scriitori“.

Întrebarea revine obsesiv: cine mai are nevoie azi de literatură?

Și iată și răspunsul: toți avem nevoie de literatură, dar nu știm că avem nevoie.

Cu sute de ani în urmă, marinarii care călătoreau pe mări și oceane vreme îndelungată se îmbolnăveau de o boală

misterioasă: le apăreau pete pe față și pe picioare, le săngerău gingeile, devineau hidroi. Nimeni nu cunoștea cauza. După mult timp avea să se afle că boala — numită scorbut — era provocată de absența vitaminei C din alimentația marinilor (care, prin forță împrejurărilor, mâncau pesmeți, pastramă, dar nu și fructe și legume proaspete).

Într-o situație asemănătoare ne aflăm noi. Ne facem tot mai urăți și nu înțelegem de ce. Oamenii care citesc sunt frumoși. Lectura nu schimbă, bineînțeles, plastica feței. Designul fizionomiei rămâne mereu același pe care îl avem din naștere. Dar chipul unui om cultivat iradiază noblețe, se înconjoară de un fel de aureolă ușor de recunoscut. Mă uitam la fotografiile lui Eugen Simion, făcute la diferite vîrste. În tinerețe, figura lui, de țăran, deși bine proporționată, avea ceva rudimentar. Apoi, pe măsura trecerii anilor, după mii de cărți citite, acea figură s-a cizelat, a căpătat o distincție specifică unui cărturar (o descifram și în fotografiile lui E. Lovinescu).

Unor elevi cărora le-am vorbit despre literatură le-am spus că, dacă ieșim pe stradă și ne uităm la necunoscuții care trec pe lângă noi, eu pot să le spun care dintre ei citește și care nu. Elevii mi-au cerut să fac demonstrația asta cu ei, nu cu trecătorii de pe stradă. Am fost de acord. Drept urmare au venit unul după altul pe la mine și cu un gest de răsfăț, caraghios-simpatic, fiecare dintre ei mi-a arătat mutrișoara lui, ca și cum s-ar fi pus la dispoziția unui tomograf. Eu, cu un aer de expert, o examinam încrustat și dădeam verdictul. De cele mai multe ori spuneam „nu citești“ bazându-mă pe adevarul statistic că elevii nu prea citesc. Iar cel diagnosticat astfel se arăta uimit: „De unde știi?“, iar apoi își exprima îngrijorarea: „Se cunoaște?!“

Da, se cam cunoaște. Dar dacă ar fi vorba doar de înfățișare încă ar fi bine. Din nefericire, în absența literaturii (și a picturii, muzicii, teatrului, dansului etc., dar eu în această carte mă refer numai la literatură), ne urâțim și sufletește. Și avem în general un stil de viață anost, simplist, repetitiv. Nu ne gândim decât la achiziționarea de bunuri materiale. Ne uităm fascinați în vitrinele cu obiectele pe care le dorim până la obsesie, dar nu ridicăm niciodată privirea spre cer. Sau o ridicăm doar ca să aflăm dacă va ploua, fără să trăim emoția prezenței noastre în universul infinit, printre miliarde de miliarde de stele.

Foarte vizibilă este această decădere la tineri. La bătrâni este oarecum de așteptat să apară semne ale degenerării (și, în mod paradoxal, la ei diminuarea vitalității creează o impresie plăcută, deși de multe ori falsă, de spiritualizare). Dar la tineri este dureros să constați degradarea.

Mă uit adeseori, cu atenție, la tinerii de pe stradă, din magazine, din metrou, ascult indiscret conversațiile dintre ei. Și mă întristează foarte mult. Pentru că sunt originali și refuză ostentativ uniformizarea? Ce bine ar fi dacă ar fi aşa! În realitate ei practică, dimpotrivă, mimetismul. Poartă, aproape toți, blugi rupți, maieuți cu inscripții pe piept, la care băieții adaugă cercei în urechi, tatuaje, părul legat în cozi sau tuns în formă de creastă de cocoș, iar fetele — bluze scurte, fuste scurte. Aceste aparente acte de teribilism fac parte dintr-o industrie a originalității și reprezintă o falsă originalitate. Alții au gândit în locul lor mijloacele prin care ei ar putea să se remарce și, drept urmare, în loc să se remарce, seamănă unul cu altul ca niște produse de serie. Folosesc în discuții maximum trei sute de cuvinte românești și o sută de termeni și expresii

din engleză americană, astfel încât, ca să se poată înțelege, mai recurg și la interjecții, la gesturi și la grimase.

Particip aproape în fiecare an, ca președinte de onoare, la Olimpiada Națională de Limba și Literatura Română și sunt fericit când țin un mic discurs în fața a cinci sute de elevi de elită, iubitori și cunoșători de literatură, și a profesorilor lor. Acești tineri nu seamănă deloc între ei. Sunt inteligenți, au umor și o cultură literară bine însușită, dar fiecare în felul lui. Reacționează civilizat, însă în mod diferit la ceea ce le spun. Unii mă aplaudă, alții mă contrazic, alții nu pierd ocazia să-mi explice ce cred ei despre literatură.

Și sunt... nonconformiști, cu adevărat nonconformiști. Într-un an le-am explicat pe larg, și am dat și exemple (la cererea lor), ce înseamnă limba de lemn. M-am jucat cu focul. Când a luat cuvântul, în continuare, prefectul județului care găzduia olimpiada, tinerii din sală au început să arate cu degetul spre el și să scandeze: „Lim-ba-de-lemn! Lim-ba-de-lemn!“ Nu mi-a fost ușor. Apoi, când vorbeau cu mine, în pauze, parodiau ei înșiși limba de lemn, cu o inventivitate ieșită din comun, și râdeau din toată inima.

Mă bucur de fiecare dată să constat că există în România și tineri care citesc. Parcă provin dintr-o Românie a viitorului, pe care o visez eu.

Cultura nu reprezintă o colecție de cunoștințe de care să facem paradă atunci când vrem să intimidăm lumea cu presupusa noastră superioritate intelectuală. Prin cultură ne formăm ca oameni, ne dezanimalizăm. Ce se întâmplă cu un pământ pe care nu-l cultivă nimeni? Se sălbăticește. Într-un mod similar un om pe care nu-l cultivă nimeni se sălbăticește.

Mai există un motiv pentru care ne-am înstrăinat de literatură, în afară de modul greșit în care este predată în școală: concurența neloială pe care i-o fac alte surse de placere aflate la dispoziția omului de azi.

Sunt preferate plăcerile care se obțin repede, fără efort. Nimeni nu se mai duce în pădure să culeagă zmeură zgâriindu-se prin tufele țepoase și riscând să declanșeze furia vreunui urs; toți preferă să deschidă frigiderul și să ia de acolo direct un castron cu zmeură. Puțini sunt cei care mai călătoresc până în China, ca să viziteze *Orașul interzis* de lângă Beijing; cei mai mulți preferă să apese pe telecomandă și să urmărească la televizor un reportaj despre *Orașul interzis*. Sunt chiar unii care renunță să-și construiască fericirea, luptând eroic cu viață; mai bine fumează marijuana și obțin iluzia că sunt fericiti.

Omul din vremea noastră, instalat surâzător în prezent, ca o pisică într-un fotoliu, fără să se gândească dramatic la trecut și înfrigurat la viitor, omul numit inspirat de Horia-Roman Patapievici „omul recent“, vrea să își procure placerea instantaneu, nu să ajungă la ea în urma unor strădanii obositoare. Mai rău decât atât, îi displac *plăcerile ritualizate*, al căror farmec nu-l înțelege și pe care le consideră demodate, potrivite pentru oamenii de altădată, care aveau mult timp la dispoziție. Omul de azi nu este într-o criză de timp, cum crede, ci într-o criză de răbdare. Când călătorește cu mașina, în loc să considere călătoria o excursie și să se bucure de frumusețea locurilor prin care trece, gonește bezmetic ca să ajungă cât mai repede la destinație. Dacă se plimbă cu iubita lui pe malul mării,

se gândește că pierde timpul și că mult mai bine ar fi să se ducă, fără preliminarii, în camera de hotel și să facă dragoste (ca și cum plimbarea pe malul mării n-ar fi tot dragoste).

Lectura reprezintă tocmai o placere ritualizată, din categoria celor evitate în vremea noastră. Ca să citești o carte trebuie să cunoști o sută de mii de cuvinte (nu doar trei sute, câte sunt folosite, în mod curent, în conversații). Să dai,meticulos, pagină după pagină, să urmărești cu privirea rând după rând și să-ți *reprezinți* în minte situațiile descrise cu ajutorul cuvintelor. Un asemenea efort de reprezentare nu faci când urmărești, pasiv, imaginile care se perindă pe ecranul televizorului.

Și apoi, literatura are ritmul ei, care nu poate fi accelerat de nimeni.

Trăim într-o epocă în care lumea optează pentru plăcerile violente și obținute rapid, în defavoarea celor nuanțate și ritualizate. Ceva în mecanismul delicat al sufletului nostru s-a stricat. Am văzut, la New York, un spectacol de teatru cu *Othello* al lui Shakespeare și m-a frapat modul cum maurul, cuprins de gelozie, o omoară pe Desdemona. Nu doar o sugrumă, ci o și înjunghie cu pumnalul pentru ca apoi să o ia de picioare și să o izbească cu capul de pereți umplând întreaga încăpere de sânge. După spectacol, l-am întrebat pe regizor de ce a adăugat aceste atrocități inexistețte în piesa lui Shakespeare, iar el mi-a explicat că pragul de la care americanii sesizează violența a crescut foarte mult, că o simplă strangulare n-ar fi emoționat pe nimeni sau ar fi fost considerată chiar o mângâiere duioasă. Spectatorul educat de thrillerele americanești trebuie să vadă sânge și fragmente de creier pe pereți ca să simtă o emoție.